

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ**В ЕКОНОМІЦІ**

УДК 330. 332

Н.М. Павленко

*Київський національний університет будівництва і архітектури, Київ***ФІНАНСОВІ МЕХАНІЗМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕНЕРГОЕФЕКТИВНОСТІ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ***Розглянуто особливості фінансування державних вищих навчальних закладів в умовах сьогодення. Вивчено переваги та недоліки існуючого підходу. З метою забезпечення можливостей фінансування заходів з підвищення енергоефективності в освітніх установах запропоновано використання механізму державно-приватного партнерства.***Ключові слова:** енергоефективність, вищі навчальні заклади, кошторисне фінансування, державно-приватне партнерство (ДПП)**Вступ**

Високий рівень споживання енергетичних ресурсів сьогодні є однією з ключових проблем розвитку української економіки. В умовах постійного зростання обсягів використання енергії та вичерпання природних ресурсів проблема підвищення енергоефективності суб'єктів господарювання є вкрай актуальною.

Розробка та впровадження енергоефективних заходів вимагає фінансових витрат з боку господарчих суб'єктів відповідно до масштабів проектів, термінів їх реалізації, періоду окупності тощо. Тому виникає проблема пошуку джерел та механізмів фінансування енергоощадності.

Серед суб'єктів господарювання окремою ланкою виділяються бюджетні установи та організації, діяльність яких не носить комерційного характеру, тобто не спрямована на отримання прибутку. Такими установами є вищі навчальні заклади (ВНЗ), які фінансуються з державного бюджету.

Підвищення енергоефективності вищих навчальних закладів в умовах сьогодення набуває особливого значення. Основні причини

ФИНАНСОВЫЕ МЕХАНИЗМЫ ПОВЫШЕНИЯ ЭНЕРГОЭФФЕКТИВНОСТИ ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ

Рассмотрены особенности финансирования государственных высших учебных заведений в условиях современности. Изучены преимущества и недостатки существующего подхода. С целью обеспечения возможностей финансирования мероприятий по повышению энергоэффективности в образовательных учреждениях предложено использование механизма государственно-частного партнерства.

FINANCIAL MECHANISM OF ENERGY EFFICIENCY INSTITUTIONS OF HIGHER EDUCATION

The features of the financing of public higher education in today's conditions. Studied the advantages and disadvantages of the current approach. In order to provide funding for energy efficiency in educational institutions proposed to use a public-private partnership.

неефективного використання енергоресурсів у ВНЗ можна систематизувати таким чином: 1) відсутність стимулів ВНЗ та їх працівників в ефективному енергоспоживанні; 2) система бюджетного планування неадекватна вимогам підвищення рівня використання енергоресурсів; 3) відсутність капітальних витрат на проведення енергозберігаючих заходів.

За умови існуючого фінансового механізму функціонування державних ВНЗ фінансування розробок та впровадження енергоефективних заходів стає серйозною проблемою для установ вищої школи. Неприбутковість ВНЗ особливості джерел мобілізації та порядку розподілу грошових коштів у цих закладах, наразі не сприяє розбудові ефективної системи енергозбереження та енергоменеджменту у сучасних ВНЗ.

Постановка проблеми

Проблеми фінансування бюджетних установ та ефективності використання ними фінансових ресурсів досліджують у низці робіт провідні зарубіжні та вітчизняні вчені В. Атоян [1], Й. Бескід [2], Т. Боголіб [3] та інші. Водночас дослідження, пов'язані з фінансовим забезпеченням підвищення

енергоефективності закладів вищої освіти ще не стали предметом системної уваги науковців-економістів.

Тому пошуки нових механізмів фінансування енергоощадної діяльності ВНЗ є актуальними та значущими.

Виклад основного матеріалу

Функціонування державних вищих навчальних закладів здійснюється на основі змішаного фінансування. Основним фінансово-плановим документом ВНЗ є кошторис доходів і видатків, який складається з коштів загального і спеціального фондів. Згідно з Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку складання, розгляду, затвердження та основних вимог до виконання кошторисів бюджетних установ» від 28.02.2002 р. № 228 надходження коштів здійснюється на підставі затвердженого кошторису доходів і видатків, показники якого розраховуються в розрізі статей, підстатей і елементів економічної класифікації видатків [4].

Частина коштів на покриття видатків ВНЗ надходить у порядку кошторисного фінансування з державного бюджету – таким чином утворюється загальний фонд бюджету. Інша частина формується за рахунок власних надходжень – це спеціальний фонд бюджету.

Вища школа може одержувати кошти з таких додаткових джерел:

- за підготовку, підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів відповідно до укладених договорів;
- за надання додаткових освітянських послуг;
- за науково-дослідні роботи (послуги) та інші роботи, виконані на замовлення підприємств, установ, організацій і громадян;
- від реалізації продукції навчально-виробничих майстерень, підприємств, цехів і господарств, від надання в оренду приміщень, споруд, устаткування;
- дотації органів місцевого самоврядування (місцевих бюджетів);
- кредити й позички банків;
- добровільні грошові внески, матеріальні цінності, одержані від підприємств, установ, організацій, окремих громадян.

Зрозуміло, що для сучасних ВНЗ основним джерелом власних надходжень є плата за навчання. Студенти-контрактники становлять близько 50 % усього контингенту студентів ВНЗ.

На жаль фінансування державою потреб вищих закладів освіти не здійснюється у повному обсязі. ВНЗ бракує коштів не лише на впровадження заходів з енергозбереження та підвищення енергоефективності, які могли б дати відчутний

ефект та зменшення видатків на оплату комунальних послуг, а й на оплату цих самих комунальних послуг, оновлення матеріально-технічної бази ВНЗ з метою підвищення якості освіти, на покращення умов побуту студентів тощо.

Обмеженість джерел фінансових ресурсів та досить жорстка регламентація напрямів їх використання з боку контролюючих органів підвищує роль самостійної фінансово-господарської діяльності ВНЗ. У таких умовах спеціальний фонд стає істотним джерелом забезпечення життєдіяльності навчального закладу.

Зауважимо, що кошторисне фінансування як метод фінансового забезпечення не можна вважати повністю досконалим. Перевагою його є забезпечення відповідності дохідної та видаткової частин кошторису, тобто фінансування планових витрат ВНЗ за умови стовідсоткового фінансування з державного бюджету відбувається в повному обсязі. Важливою також є можливість постійного фінансового контролю за витрачанням коштів. Водночас упродовж останніх років фінансування вищої освіти здійснюється не у повному обсязі, а лише за соціальними статтями витрат: на заробітну плату, стипендію і частково на покриття оплати за комунальні послуги.

Головним недоліком кошторисного фінансування є відсутність достатніх стимулів для раціонального та ефективного господарювання (у тому числі, й енергозбереження) і взаємозв'язку між рівнем фінансування й результатами діяльності навчального закладу. Крім того, у проекті кошторису досить чітко розраховуються лише видатки на оплату праці з нарахуваннями (на основі штатного розпису), а всі інші видатки розраховуються за даними минулорічного кошторису з деякими припущеннями. Зрозуміло, що припущення не завжди виправдовуються і тому ВНЗ доводиться вносити зміни до кошторисів протягом року. Часто це призводить до того, що за одними статтями потрібно економити, щоб збільшити видатки за іншими статтями.

Окрім того, законодавством закріплено зв'язок джерел надходження коштів спеціального фонду з напрямками їх використання, і заклад не може вільно, на власний розсуд розпоряджатися заробленими коштами, навіть з метою підвищення енергоефективності.

З огляду на вищевикладене, в якості ефективного способу фінансування програм з енергозбереження у ВНЗ можна запропонувати механізм державно-приватного партнерства, що дозволить не лише залучити інвестиції для реалізації енергоощадних заходів, але і використовувати потенціал приватних компаній,

зокрема, організаційний досвід, знання, вміння та технології.

Сьогодні в науковій літературі існує багато теоретично та практично значущих робіт, присвячених організації взаємодії владних і підприємницьких структур під час реалізації проектів державно-приватного партнерства в різних галузях економіки (будівництво доріг та інших об'єктів, транспорт, житлово-комунальне господарство тощо). Вивченню нових інструментів та механізмів взаємодії держави та приватного сектору присвячені праці В. Варнавського [5], С. Сосни [6], А. Файєрда, Ф. Боске [7] та інших науковців. Проте недостатньо уваги приділено вивченню механізмів державно-приватного партнерства в царині енергозбереження і підвищення енергоефективності.

Державно-приватне партнерство (ДПП) – це форма довготермінової співпраці державного та приватного секторів при наданні послуг, метою якої є досягнення взаємних вигод. Ключовою рисою ДПП є спрямованість на реалізацію як комерційних, так і соціальних завдань заходу чи проекту. Застосування цієї концепції дозволяє знайти додаткові кошти на фінансування проектів, що послужитимуть громадському благу.

Можна виділити основні риси ДПП:

- довгостроковий характер відносин;
- повне або часткове фінансування з боку приватного сектору;
- визначальна роль партнера – приватного сектору;
- розподіл ризиків між державою та приватним партнером.

Для закладів освіти основний інтерес до налагодження ДПП у діяльності з енергозбереження полягає в отриманні необхідних коштів для реалізації інноваційних енергоефективних проектів.

Інтереси приватного партнера у ДПП можуть бути такі:

- отримання економічної вигоди від упровадження енергоощадних заходів;
- розповсюдження інформації про компанію у середовищі потенційних найманих працівників (студентів ВНЗ);
- можливість вибору кращих студентів, що задіяні в реалізації проектів з енергозбереження;
- підвищення енергоефективності власної кампанії;
- підвищення іміджу компанії як соціально відповідального бізнесу, небайдужого до глобальних проблем людства тощо.

На жаль, досвід застосування механізмів ДПП у сфері енергозбереження в Україні практично відсутній. Перспективними є дослідження переваг

та ризиків, які отримують сторони-учасники проектів державно-приватного партнерства у сфері підвищення енергоефективності, у тому числі, у закладах вищої освіти.

Висновок

У сучасних умовах, коли досвід застосування механізмів ДПП у сфері енергозбереження в Україні практично відсутній, актуальність мають дослідження, спрямовані на розробку організаційно-економічних механізмів залучення приватних інвестицій до підвищення енергетичної ефективності державного та комунального секторів України. Перспективними є дослідження переваг та ризиків, які отримують сторони-учасники проектів державно-приватного партнерства у сфері підвищення енергоефективності, у тому числі, у закладах вищої освіти.

Список літератури

1. Атоян В. Р. Организация научной и инновационной деятельности в вузе / В. Р. Атоян. – Саратов : Изд-во Саратов. гос. тех. ун-та, 1996. – 316 с.
2. Бескид Й. Фінансовий механізм вищої школи в умовах ринку / Й. Бескид // Фінанси України. – 2003. – № 8. – С. 103–106.
3. Боголіб Т. М. Фінансове забезпечення розвитку вищої освіти і науки в трансформаційний період : [монографія] / Т. М. Боголіб. – К. : Міленіум, 2006. – 506 с.
4. Про затвердження Порядку складання, розгляду, затвердження та основних вимог до виконання кошторисів бюджетних установ [Електронний ресурс] : Постанова Кабінету Міністрів України від 28.02.2002 р. № 228. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.
5. Варнавский В. Г. Партнерство государства и частного сектора: формы, проекты, риски / РАН; Институт мировой экономики и международных отношений. — М. : Наука, 2005. — 315с.
6. Сосна С. Концессионные соглашения: теория и практика. М.: Нестор, 2002.
7. Bousquet F., Fayard A. Road infrastructure concession practice in Europe. No 2675, Policy Research Working Paper Series from The World Bank. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://econpapers.repec.org/paper/wbkwbrwps/2675.htm>
8. Национальный доклад «Риски бизнеса в частногосударственном партнерстве» // М.: Ассоциация Менеджеров, 2007. – 116 с.

Стаття надійшла до редколегії 6.04.2012

Рецензент: д-р техн. наук, проф., В.О. Поколенко, Київський національний університет будівництва і архітектури, Київ.